

Tarımköy Uygulamalarının Konut Kullanım Kalitesi Bağlamında Değerlendirilmesi: Karyağmaz Köyü Örneği

Evaluation of Tarımköy in Terms of Dwelling Space Use Quality: Case of Karyağmaz

Özge ÖZKUVANCI,¹ Yasemin ALKİSER BREGGER²

ÖZ

Çalışmanın amacı Türkiye’de makro ölçekte alınan kalkınma kararlarının kırsal yerleşimlerin mekânsal ve sosyal örüntüleri üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Çalışma kapsamında kırsal nüfusun yasal bir değişikliklerle kentli nüfus olarak kabul edilmesinin yarattığı sorunlar araştırılmış ve Tarımköy kapsamında kırsal alanlar için üretilen yeni konut mekanlarının köylülerin yaşam kaliteleri üzerinde yaratabileceği değişikliklerin tespitine yönelik inceleme gerçekleştirilmiştir. Balıkesir yöresindeki (Marmara bölgesindeki) kırsal konut açığını karşılamak için üretilen (TOKİ) Tarımköy tip projeleriyle Balıkesir ilinin Dursunbey ilçesindeki Karyağmaz mahallesinde bulunan köy evleri mekân kullanım kalitesi bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın yöntemi üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada kırsal nüfusun 6360 sayılı Kanunla kentli nüfus olarak kabul edilmesinin ortaya çıkardığı sosyal ve mekânsal yapıya dair sorunlar gözlem, yarı yapılandırılmış görüşme ve mekânda yapılan çizimler ile belirlenmiştir. İkinci aşamada kırsal konuta dair mekân kullanım kalitesi kriterleri literatür çerçevesinde belirlenmiş ve Karyağmaz köyüne dair fiziksel çevre bu kriterler doğrultusunda tartışılmıştır. Son aşamada sosyal yapıya dair elde edilen veriler Amartya Sen’in (1979) bireylerin yaşam kalitesini değerlendiren yetkinlik yaklaşımı (capability approach) doğrultusunda değerlendirilmiştir. Kırsal yerleşimlerin kent mahallesine dönüşme sürecinde ölçek değiştirdiği, köylülerin yaşam alanlarının değişmesiyle doğa-insan arası ilişkinin farklı bir zemine taşındığı görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Kırsal konut; mekan kullanım kalitesi; TOKİ Tarımköy; yetkinlik yaklaşımı

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the effects of macro-scale development decisions in Turkey on the spatial and social patterns of rural settlements. These decisions are examined to determine the changes caused by new residential areas created by the TOKİ Tarımköy implementations on the quality of life of villagers. The newly produced village houses located in Karyağmaz village of Balıkesir province were evaluated in terms of space use quality produced to meet the rural housing in the Balıkesir region (Marmara region). The method of this study consists of three stages. Firstly, to identify the social and spatial problems caused by acceptance of the rural population into a city population under Law no. 6360 were examined through observation, semi-structured interviews and mapping in the study area. Secondly, the criteria of spatial utilization quality for rural housing were determined based on literature review and physical environment in Karyağmaz village was analyzed based on these criteria. Finally, social structural data from the village were evaluated in terms of capability approach by Amartya Sen (1979) to assess quality of life of individuals. It has been observed that the scale of rural settlements changed in the process of transformation from rural settlements to urban neighborhoods and that the relationship between nature and humans has been adversely changed.

Keywords: Rural dwelling; space use quality; TOKİ Tarımköy; capability approach.

¹Özyeğin Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul
²İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul

Başvuru tarihi: 15 Temmuz 2018 - Kabul tarihi: 31 Ocak 2019

İletişim: Özge ÖZKUVANCI. e-posta: ozge.ozkuvanci@ozyegin.edu.tr

© 2019 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2019 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

2012 yılında yürürlüğe giren 6360¹ sayılı kanun ile birlikte büyükşehir belediyesi sınırları il mülki sınırları olarak değiştirilmiş ve il sınırı içinde yer alan köylerin tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Yasa değişikliğinin temel sebeplerinden biri, Avrupa Birliği Müzakerelere sürecinde tartışılan maddelerden biri olan tarımsal işgücünün toplam işgücü içindeki yüzdesinin azaltılması ve tarım odaklı ekonomiden hizmet sektörü odaklı bir ekonomiye geçişin amaçlanmasıdır (Regular Report on Turkey's progress toward accession, 2003)². Avrupa Birliği'nin yayınlanmış olduğu 2004 yılı verilerini kullanarak hazırlanan araştırmaya göre Türkiye'de tarımsal işgücünün toplam işgücü içindeki yüzdesi AB-15 ülkelerinin ortalamasının 8 katı, AB-10 ortalamasının 5.4 katı ve AB-25 ortalamasının 6.4 katıdır (Serel, 2005). AB'ye üyelik sürecinde kırsal nüfusun azaltılmasını amaçlayarak gerçekleştirilen bu kentleşme sürecinin iki aşaması vardır: İlk olarak, 2004 yılında 5216 sayılı Kanun ile belediye başkanı tarafından yönetilen büyükşehir belediye sınırı, nüfusu bir milyona ulaşan büyükşehirlerde 20 kilometrelik, nüfusu bir ve iki milyon arasındaki büyükşehirlerde 30 kilometrelik, nüfusu iki milyon üzerindeki kentlerde 50 kilometrelik bir çember olarak belirlenmiştir (Şekil 1).

Ardından 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyesinin kent sınırı, mücavir alanları da içine alacak şekilde şehrin dış sınırına genişletilmiş ve şehrin tümü kentsel alan olarak kabul edilmiştir (Şekil 2).

6360 sayılı kanun ile kırsal nüfusun azaltılması konusunda sayısal olarak başarıya ulaşılmıştır ancak kanundan önce mücavir alanlarla ilgili olan Plansız Alanlar Yönetmeliği³ (1985) kapsamında muhtarın yetkisinde bulunan yapı üretimini kontrol etme yetkisi bu kanunla ilçe belediyelerine verilmiştir. 6 Aralık 2012 tarihinde resmi gazetede ilan edilen 6360 sayılı Kanun ile on dört il büyükşehir belediyesi statüsü kazanmış ve bu illere bağlı yirmi yedi yeni ilçe kurulmuştur (Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van). 6360 sayılı Kanun ile mahalle statüsü kazanan köylerde, ilçe belediyelerinin talep etmeleri hâlinde, yapılacak ticari amaç taşımayan yapılar için yürürlükteki imar mevzuatı doğrultusunda yörenin geleneksel, kültürel ve mimari özelliklerine uygun tip mimari projeler yapılması veya yaptırılması gündeme gelmiştir.

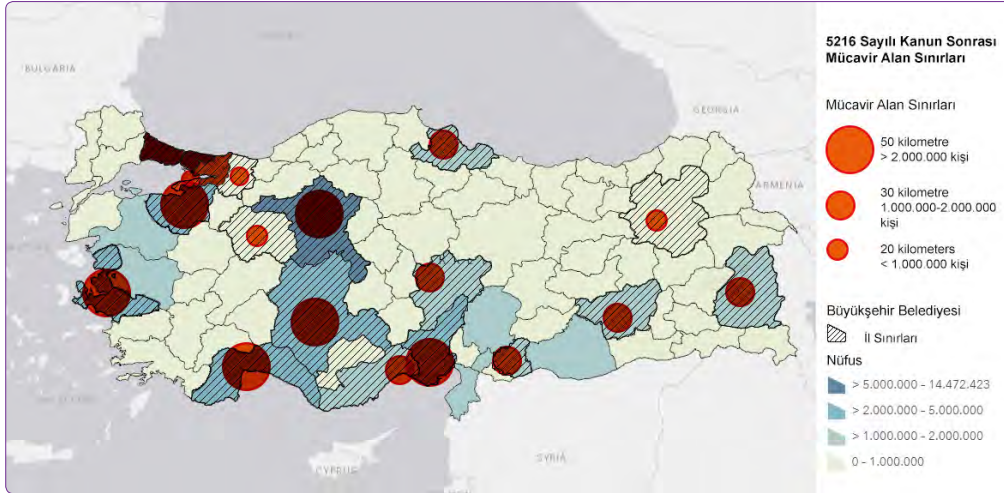
Diğer taraftan 2008 yılında başlayan Tarımköy Uygulamaları ile kırsal alanlardaki konut açığına bir çözüm olarak yine tip mimari projeler geliştirilmek istenmiştir. Ancak bu

yaklaşım, kentsel alanlarda yaygın bir biçimde uygulanan ve tek tipleşmeyle sonuçlanan toplu konut projelerinin kırsal versiyonu olarak değerlendirilebilir. Günümüzde hem köylüler tarafından hem de devlet tarafından üretilen kırsal konutlar bölgenin yerel mimari kimliğinden farklı özellikler taşımaktadır. Bu durum geleneksel yapı özelliklerinin dönüşümü ve devamlılığının sağlanmadığını göstermektedir. Kırsal alanda uygulanacak projeler Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 2017 yılında yayınlanan "Yöresel Mimari Özelliklere Uygun Konut Projeleri"⁴ isimli kitap içerisinde yayınlanmıştır. İki ciltten oluşan kitapta belirlenen bölgelerin yerel mimari özellikleri üzerine yapılan araştırmalar ve bu doğrultuda tasarlandığı belirtilen tip projeler yer almaktadır. Yayınlanan ilk ciltte yer alan, Çevre ve Şehircilik Bakanı tarafından hazırlanmış olan önsözde kitabın yayınlanma amacı "vatandaşlarımızın yaşam kalitesini arttıracak şekilde çalışmalarımıza hız vermek" olarak belirtilmiştir (Özhaseki, 2017)⁵. 6360 sayılı kanunda "yürürlükteki imar mevzuatı doğrultusunda yörenin geleneksel, kültürel ve mimari özelliklerine uygun tip mimari projeler yapılması veya yaptırılması" ifadesi yer almaktadır. Özhaseki'nin hazırlanmış olduğu önsözde de "kendini evini yapmak isteyen vatandaşlara kazandıracığımız yöresel mimari karakterindeki konutlarla Anadolu'nun dört bir yanında kimlik sahibi şehirleşmenin önünü açmanın" Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın amaçlarından biri olduğu ifade edilmiştir (2017). Bu kapsamda üretilen çalışmanın amacı yeni yapıların köylülerin hayat kalitesi üzerindeki etkisinin değerlendirilmesidir. Uygulamanın değerlendirilmesi için belirlenen "mekan kullanım kalitesi kriterleri" aynı zamanda kırsal yerleşimde yaşayan bireylerin yaşam kalitesine dair durum değerlendirmesi yapmaya imkan sağlamaktadır. Bu kapsamda eski ve yeni yerleşimin yapısal ve nicel özellikleri gözlem, görüşme ve haritalama yoluyla elde edilerek çevresel, sosyoekonomik ve sosyokültürel sürdürülebilirlik bağlamında belirlenen kriterler doğrultusunda karşılaştırılmış ve sonuçlar Sen'in (1982)⁶ yetkinlik yaklaşımı (capability approach) doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme için 2019 yılında Balıkesir'den Bursa'ya taşınması söz konusu olan Karyağmaz köyü seçilerek bu köydeki mevcut konutlar ile Tarımköy Uygulamaları kapsamında üretilen tip proje önerileri karşılaştırılmıştır. Toplam 30 köy sakini ile toplu görüşme gerçekleştirilmiş, ardından mevcut konutların değerlendirilmesi için rızası bulunan ev sahipleriyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

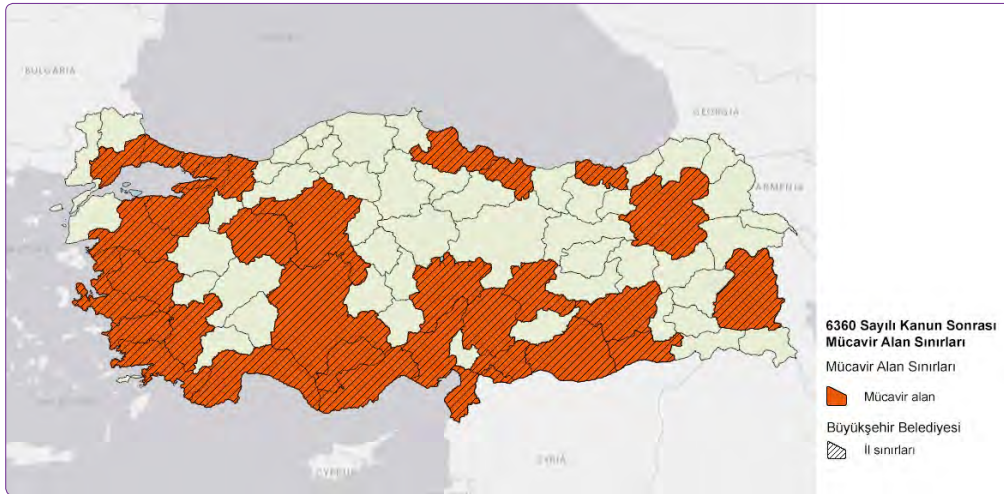
Köylülerle yapılan toplu görüşmede yeni konutların henüz inşa aşamasında olmasına rağmen kamulaştırmanın gerçekleştirilmesiyle köydeki kayıtlı seçmen nüfusu 212 iken mevcut nüfusun 40 hane ve 150 kişiye düştüğü, köy

¹ On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012), Resmi Gazete, 28489, 6.12.2012. ² 2003 Regular Report on Turkey's progress towards accession, The European Council, 2003, s. 54. ³ Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği (1985), Resmi Gazete, 18916, 02.11.1985.

⁴ Oruç, O., Eyüpoğlu, A., & Arslan Konaç, T. (2017). ⁵ Özhaseki, 2017, s. 16. ⁶ Sen, 1982, s. 1-460.

Şekil 1. 5216 Sayılı Kanun Sonrası Mücavir Alan Sınırları.

Şekil 2. 6360 Sayılı Kanun Sonrası Mücavir Alan Sınırları.

sakinlerinin evlerini bırakarak Mustafakemalpaşa veya Balıkesir'e taşındıkları öğrenilmiştir. Çalışma alanının seçiminde mevcut konutların incelenabilir durumda bulunması, köy sakinlerinin tümünün henüz köyü terk etmemiş olması, yeni konutların proje ve yapım aşamasında olması önemli nitelikler olarak göz önüne alınmıştır. Balıkesir'den taşınıp Bursa'ya yerleşecek Karyagmaz köyü sakinleri için, Bursa'nın Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından tespit edilmiş geleneksel mimari niteliklerini taşıyacak biçimde üretilen Tarımköy tip proje konut uygulaması belirlenen "mekan kullanım kalitesi kriterleri" doğrultusunda analiz edilerek değerlendirilmiştir.

Yaşam Kalitesi, Yetkinlik Yaklaşımı ve Mekan Kullanım Kalitesi İlişkisi

Geray'ın (1998)⁷ tanımıyla yaşam kalitesi, insanın sağlıklı bir ortamda yaşayabilmesi, beslenme, korunma, barınma

gereksinimlerini karşılayabilmesi, bedensel, tinsel gelişmesine uygun olanakları bulabilmesi, yaratıcı gücünü kullanabilmesi, içinde yaşadığı çevreye ve topluma olumlu katkılarda bulunabilmesi, doğal ve yapay yaşam ortamlarının birbirleriyle dengeli olmasıyla mümkündür. Bu çalışmada mekan, sağlık, korunma ve barınma fonksiyonlarını karşılayan, gelişim olanakları sağlayan bir faktör olarak kabul edilmiş, mekan kullanım kalitesi ise mekanın bu fonksiyonlara sahip olması, kullanıcıların mekanı verimli bir şekilde kullanabilmesi ve ihtiyaçlar doğrultusunda dönüştürülebilmesi olarak ele alınmış ve araştırmanın odaklandığı Tarımköy konutları üzerinden incelenmiştir. Tarımköy konutlarının kırsal kalkınma programının içerisinde yer alması nedeniyle "kalkınmanın amacını yetkinliklerin artırılması" olarak ifade eden Sen'in (1985)⁸ yetkinlik yaklaşımı (capability approach) çalışmanın temel değerlendirme yöntemi olarak kullanılmıştır.

⁷ Geray, 1998, s. 323-345.

⁸ Sen, 1985, s. 1-102.

Amartya Sen (1985), yetkinlik yaklaşımında iki kabul üzerinden ilerler. Refah özgürlüğüne sahip olabilmenin ahlaki bir hak olduğunu kabul eder ve bu refah özgürlüğüne sahip olabilmenin bireylerin yetkinlikleri, olanakları ve değerleri doğrultusunda farklı koşullar gerektirdiğini savunur (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2016). Bu nedenle Sen'e (1993)⁹ göre yoksulluk, gelir seviyesi ile değil temel yetkinliklere ulaşabilme imkânı üzerinden ölçülmelidir, temel yetkinlikler ise toplumun anlık kabul ve yargıları ile değişkenlik göstermektedir. Aynı zamanda gelir ve büyüme artışını kalkınma ile eş anlamlı tutmamakta, sürdürülebilir bir kalkınmanın ancak bireylerin özgür iradeleri doğrultusunda davranabilme imkânı kazanmaları ile mümkün olabileceğini belirtmektedir (Sen, 1993).¹⁰ Amartya Sen'in yaklaşımı öncesinde kalkınma ölçümleri çoğunlukla Gayri Safi Milli Hâsıla üzerinden hesaplanmaktaydı. Bu ölçümlerin içerisinde birçok parametre, çok boyutlu değişkenler ve vektörler mevcuttur ancak yetkinlik yaklaşımı ile bu faktörleri işlevler (functionings) ve yetkinlik (capabilities) olarak iki ana başlık altında toplamak mümkün olmuştur. Sen (1993),¹¹ işlevleri oluş (beings) ve yapılış (doings) olarak ikiye ayırır ve mevcut durumların görüldüğünden farklı nedenler doğrultusunda gerçekleşmiş olabileceğini savunur. Bir insanın konforlu derecede sıcak bir evde oturmasını sonuç veri olarak ele almak yerine evi ısıtabilme için harcadığı enerji miktarı, sahip olduğu gelirin ne kadarını bu iş için ayırdığı gibi farklı faktörlere odaklanmak gereklidir. Bu aynı zamanda mekan kullanım kalitesi kavramıyla da ilişkilidir. Kullanılmayan mekanların gereksiz yere ısıtılmayarak enerji etkin kullanımı, mutfak mekanının yemek yapma dışında oturma ve yeme fonksiyonlarına imkan sağlaması ya da dönüşüm potansiyelinin olması, kullanılan ateşin evin ısınmasına da yardımcı olması gibi birçok pratik sebep mekan kullanım kalitesinin önemine işaret etmektedir. Yetkinlik (Sen, 1993) ise bireylerin işlevleri gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duydukları gerçek özgürlükleri ve fırsatları tanımlar. Seyahat etme işlevini gerçekleştirebilmek için seyahat etme özgürlüğü, yol güvenliği, araç ve ekonomik imkanlara sahip olmak gereklidir, aksi halde birey bu yetkinlikten yoksundur. Örneğin gıda yoksunluğu gibi önemli bir sorun inceleniyorsa, tarım yapılabilen bir bölgede bireylerin gıdaya ulaşımı kolaydır yaklaşımından uzak durmak ve yetkinliklere odaklanmak gerekecektir. Gıdanın bolca var olduğu bir bölgede gıda ile takas edecek varlığa sahip olmayan birey "refah özgürlüğünü" (well-being freedom) sağlayamayacaktır (Sen, 1993).¹²

6360 Sayılı Kanunun Etkileri ve Tarımköy Uygulamaları

Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nde(1985) 1999 yılında gerçekleştirilen değişiklikler ve 2012 yılında yürürlüğe gi-

ren 6360 sayılı "On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile birlikte büyükşehir belediyesi sınırları il mülki sınırları olarak değiştirilmiş ve il sınırı içinde yer alan köylerin tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür (Şekil 3).

6360 sayılı kanundan önce eğer bir köy büyür ve gelişirse kendi içinde mahallelere ayrılır ve her bir mahalle için ayrı muhtar seçilirdi (Özçağlar, 2012).¹³ 6360 sayılı kanun kapsamında köylerin mahalleye dönüştürülmesi, kırsal yerleşimlerin mahallelere ayrılmadan önce kasaba yerleşmesi sayılabilmesi için gerekli şartları sağlayacak biçimde büyümesi ve gelişmesi gerekliliğini karşılamamaktadır (Özçağlar, 2016).¹⁴ Bir yerleşimin kanun ile kırsal ya da kentsel alana dönüşmesi mümkün değildir, bu değişim ancak yerleşimin ve orada ikamet edenlerin hayat şartlarının gerekli nitelikleri sağlaması ile ve zamanla gerçekleşir (Özçağlar, 2016).¹⁵

Kanun ile birlikte kırsal alan yönetimi ve planlamasındaki yerel yönetim, muhtar, vb. temel aktörlerin yerini büyükşehir belediyelerinin alması köy olgusunu yok etmeye başlamıştır (Kızılboğa & Alici, 2013).¹⁶ Yasanın yürürlüğe girmesiyle köylerin %47,2'si, belde belediyelerin %54'ü yerel yönetim sisteminden çıkarılmıştır (Dik, 2014).¹⁷ Plansız Alanlar Yönetmeliği (1985) kapsamında muhtarın yetkisinde bulunan yapı üretimini kontrol etme yetkisi ilçe belediyelerine verilmiştir. Mahalleye dönüşen köylerde ilçe belediyelerinin talep etmeleri hâlinde, yapılacak ticari amaç taşımayan yapılar için yürürlükteki imar mevzuatı doğrultusunda yörenin geleneksel, kültürel ve mimari özelliklerine uygun tip mimari projeler yapılması veya yaptırılması gündeme gelmiştir. Yapılacak inşaatlarda tip projeler dışında özel proje uygulanmak istenmesi durumunda ise projelerin yürürlükteki mevzuat uyarınca ilçe belediyesi tarafından onaylanması gerekmektedir (6360 sayılı Kanun, 2012).¹⁸ Güncel kırsal kalkındırma politikası kapsamında köylülerin konut ve toprak edindirilmesini amaçlayan 5543 sayılı İskân Kanunu 2006 tarihinde yürürlüğe girmiş, kanunun konut edindirme aşaması olan Tarımköy Uygulamaları ile 2007 yılından itibaren toplu kırsal konut üretimine başlanmıştır. Nüfusu 40.000 ve altında olan ilçe ve beldelerin konut ihtiyacının karşılanması ve örnek toplu konut projeleri geliştirilmesi amacıyla yerel yönetimlerin ve kamu idarelerinin (Valilik/Belediye/Kaymakamlık) önereceği arsalar üzerinde TOKİ tarafından talep organizasyonu yöntemi ile toplu konut uygulaması yapılmaktadır. Kent merkezi veya merkeze yakın gelişme aksı üzerinde yer alan, genel altyapısı tamamlanmış arsalar (Belediye ve Hazine mülkiyetinde bulunan arsalar) konut inşaatı yapılmak üzere TOKİ'ye

¹³ Özçağlar, 2012, s. 6.

¹⁷ Dik, 2014, s. 75-102.

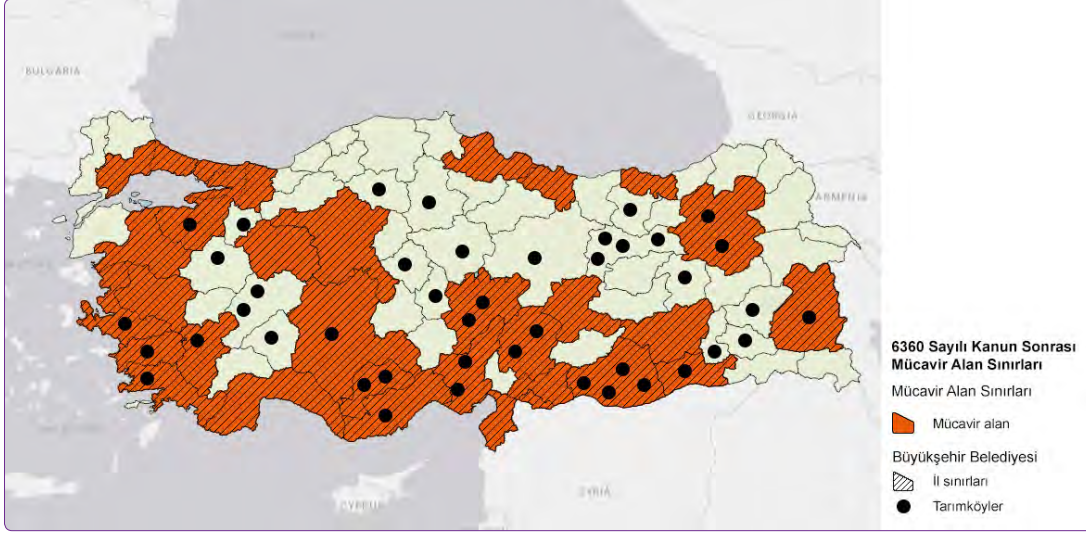
¹⁴ Özçağlar, 2016, s. 271-291.

¹⁸ 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun.

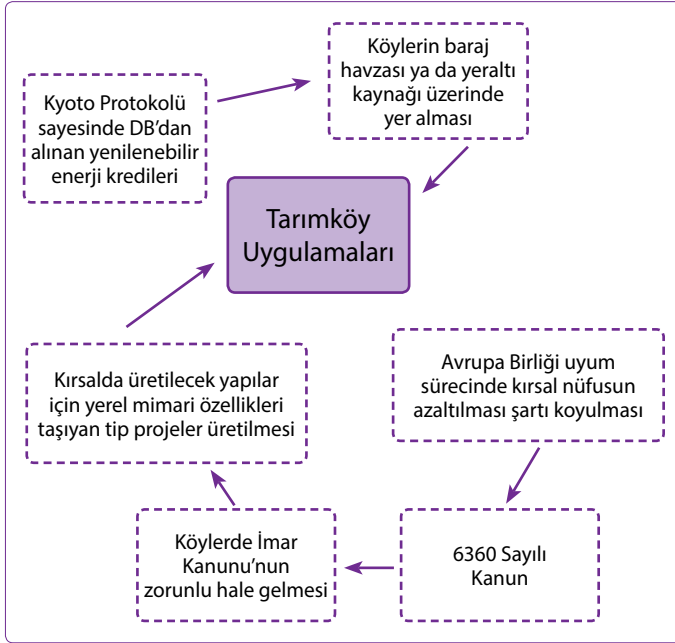
¹⁵ Özçağlar, 2016, s. 271-291.

¹⁶ Kızılboğa & Alici, 2013, s. 353-381.

⁹ Sen, 1993, s. 1-453. ¹⁰ Sen, 1993, s. 41. ¹¹ Sen, 1993, s. 41. ¹² Sen, 1993.

Şekil 3. 6360 Sayılı Kanuna göre büyükşehir belediyeleri ve gerçekleştirilen tarımköy uygulamaları.

Şekil 4. Tarımköy uygulamalarının bağlı olduğu faktörler.

verilmektedir. Söz konusu açıklama yerel mimari üretimin bugünkü ihtiyaçları karşılayacak biçimde güncellenmesini vaat etmektedir. Tarımköy uygulamalarının ortaya çıkış sürecinde birbirleriyle etkileşim halinde olan birçok faktör mevcuttur (Şekil 4).

Sürdürülebilirlik adına atılan bazı adımlar kırsal dönüşümü hızlandıracak etkiler yaratmıştır. Küresel sürdürülebilir kalkınma kararlarına Türkiye'nin 2004 yılında imzaladığı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği sözleşmesi ve 2009 yılında imzaladığı Kyoto Protokolü örnek verilebilir. Türkiye Kyoto Protokolü ile birlikte orta ölçekli gelir düzeyine sahip ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin düşük karbon ekonomilerine geçişini finanse etmek için Dünya Bankası tarafın-

dan hazırlanan düşük faizli Temiz Teknoloji Fonu'nu alması hak kazanmıştır (Hoşgör, Ece, & Konak, 2016)¹⁹ (Dünya Bankası Temiz Teknoloji Fonu, 2016).²⁰ Temiz Teknoloji Fon Yatırım Planı'nda Türkiye'de yenilenebilir enerji yatırımlarının küresel sera gazı salınımını düşürmeye katkı sağlayacağı, bunun yanı sıra hava kalitesinin iyileşmesi yoluyla halk sağlığına, kaliteli yaşama ve çevreye olumlu katkıların olacağı vurgulanmaktadır. Aynı zamanda hidroelektrik santrali (HES) yatırımlarının ülkenin yoksul bölgelerinin kalkınmasında olumlu katkısı olacağı not edilmiştir (Hoşgör, Ece, & Konak, 2016).²¹

Raporda belirtilenlerin aksine hidroelektrik santrali projeleri ekolojik ve toplumsal problemler doğurmakta, su gaspıyla ekolojik denge bozulmaktadır, buna bağlı olarak doğal yaşam ve yerel sakinlerin geçim kaynakları risk altına girmektedir (Konak & Sungu-Eryılmaz, 2015).²² HES projelerinin doğurduğu ekolojik problemlere bir örnek olarak Mersin'e bağlı Akine, Ormancık ve Sariağaç köylerinin KKTC'ye içme ve kullanma suyu temin etmek amacıyla yapılan Alaköprü Barajı ve Hidroelektrik Santrali nedeniyle su altında kalması verilebilir (Evleri Baraj Suları Altında Kalan Köylülere Yeni Konut Projesi Başladı, 2013).²³

Mevcut köy konutları ve yeni üretilen konutlar arasındaki farklılık hakkında farkındalık yaratmak, köye ya da kırsala dair fiziksel ve sosyal yaşamın sürdürülebilir gelişimini sağlamak için gereklidir. Bu kapsamda öncelikle kırsal alanlardaki konut üretim tercihlerini kentteki tercihlerden farklı kılan durumları ortaya koymak ve mevcut kırsal konutlar ile kırsal için yeni üretilecek konutlara ait projeleri mekân kullanım kalitesi bağlamında değerlendirmek önemlidir.

¹⁹ Hoşgör, Ece & Konak, 2016, s. 26-50.

²² Konak, Sungu-Eryılmaz, 2015.

²⁰ <https://www.climateinvestmentfunds.org/topics/clean-technologies>.

²³ <https://www.csb.gov.tr/evleri-baraj-sulari-altinda-kalan-koylulere-yeni-konut-projesi-basladi-bakanlik-faaliyetleri-684>.

²¹ Hoşgör, Ece & Konak, 2016, s. 26-50.

Mekan Kullanım Kalitesi Kavramı ve Örnek Alan İncelemesi

Köy, köylülük ve kırsal yerleşme çok çeşitli kriterlere göre tanımlanmaktadır. Ulusal Kalkınma Planı'nda (1973)²⁴ köy, "kanuni, demografik ve nitelikli ilgili kriterlerin ışığında ekonomik yapısı büyük ağırlıkla tarıma dayalı, kendine göre toplumsal ilişkileri olan, belirli bir yerleşim sınırına sahip en küçük idari üniteyi teşkil eden ve nüfusu 2000'e kadar olan bir yerleşme" olarak tanımlanmıştır. 1924 tarihli Köy Kanunu'na göre nüfusu 2.000'in altındaki yerleşimler köy, 2.000 – 20.000 arası olanlar kasaba, 20.000'den fazla olan yerleşim yerleri ise şehir olarak tanımlanmıştır. Sharp'a (1946)²⁵ göre bir yerleşimin köy veya kent olduğunu yalnızca nüfus büyüklüğüne bakarak anlamak mümkün değildir. Yasal tanıma göre köy bir yerleşme tipi değil, en alt kademedeki yer alan idari birimdir (Özçağlar, 2012).²⁶ Köy kavramının idari birimin sınırlarını ifade etmesi nedeniyle bu sınırlar içerisinde yer alan mahalleler kırsal yerleşmeler olarak isimlendirilir. "Kırsal yerleşmeler" Geray'ın (2011)²⁷ tanımıyla "işbölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile türünün, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu ve bu açılardan kentsel toplulukların yaşadığı alanlardan ayrılan yerleşmelerdir".

Köylülük üzerine yapılmış çalışmaların büyük çoğunluğu köy ve kent toplumu arasındaki farklılıklara odaklanır. Tönnies'in (1963)²⁸ Gemeinschaft (cemaat) ve Gesellschaft (cemiyet), Redfield'in (1956)²⁹ folk ve kent toplumu, Becker'in (1950)³⁰ kutsal ve laik kavramları, Durkheim'in (1893)³¹ Organik dayanışmalı ve Mekanik dayanışmalı toplum teorileri bu yaklaşımın örnekleridir. Shanin (1971)³² ise köylülük kavramının ayırt edici özelliklerini (differentia specifica)³³ belirlemiştir ancak Keyder ve Yenal (2013)³⁴ bu özelliklerin küreselleşmenin etkisiyle zayıfladığını ifade etmişlerdir. Bu özellikler aile emeğine dayalı bir tarımsal işletme ve bunun etrafında örgütlenmiş bir iş bölümü, ana geçim kaynağının toprak olması ve uzmanlık gerektirmeyen köylü tarımı, mevsimsel ve doğal değişikliklerden kolayca etkilenen ekonomi ile küçük köy topluluğuna (cemaatine) uygun yaşam biçimini yansıtan bir kültürdür. Kırsal mekânın özelliklerinin doğurduğu toplumsallık ve ortak bilinç daha geleneksel ve konformist davranış kalıplarına yaygınlık kazandırır.

Sharr'a (2012)³⁵ göre yapılar onları meydana getiren kültürlerin kanıtlarıdır. Varlıklarıyla yapım amaçları ve kullanım biçimleri hakkında bilgi verirler. Bir yapı bulunduğu çevredeki hâkim ideoloji ve yapım teknikleri doğrultusunda

da biçimlenir. Hangi coğrafyada üretildiğinin yanı sıra nasıl kullanıldığı hakkında da bilgiler taşır, bu nedenle yapı çevrenin fiziksel özellikleri incelenerek bu çevreyi biçimlendiren toplum hakkında bilgi edinilebilir. Yaşam pratikleri kentsel alanlardan farklı olan kırsal yerleşmelerin bu özellikleri yapı çevre üzerinden de okunabilir. Yeni üretilen konutların köylülerin yaşam kalitesine etkisini ölçmek için kullanılacak "mekân kullanım kalitesi" kavramı, köylü ile planlı ve tasarımcıların konuta yaklaşımı arasındaki farklılıklar ve benzerliklerin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır.

Yukarıda köy ile ilgili yapılan tanımlar çerçevesinde köy konutlarını mekan kullanım kalitesini bağlamında değerlendirmek üzere göz önüne alınabilecek üç temel kriterden bahsetmek mümkündür. Birincisi en alt idari kademedeki yer alan ve görece küçük bir birim olan köyün "ölçeği" ve zirai çalışma koşullarına, yakın komşuluk ilişkilerine ve dayanışmaya imkan veren "iç-dış mekan ilişkisi"dir. İkincisi geniş ailenin birlikte yaşayabilmesine, aile bireylerinin üretime katılmasına ve birlikte çalışabilmesine imkan sağlayan "mekan kullanımı ve mobilya yerleşimi"dir. Üçüncüsü ise bağlama, kimliğe, coğrafi koşullara ve kullanım amacına göre ortaya çıkan "yapım sistemi ve yapı malzemesi"dir. Çalışma kapsamında Karyağmaz köyündeki mevcut köy evleri ile yeni önerilen projelerin mekân kullanımları arasındaki farklar ve Karyağmaz sakinlerinin yeterliliklerini karşılama düzeyi "mekân kullanım kalitesi" kriterleri bağlamında değerlendirilmiştir.

Ölçek ve İç-Dış Mekan İlişkisi

Kriterlerden ilki olan ölçek kavramı, doğa ve insan arasındaki kırılmanın sonucu olarak insanın kendisi için yarattığı yapay çevrenin yani barınağın boyutlandırılması ile ilgilidir, bu nedenle çalışma içerisinde ölçek, iç ve dış mekanlar arasındaki ilişki ile birlikte ele alınmıştır. Kırsalda yaşayan birey ile kentte yaşayan bireyin mekân algılama biçimleri arasında keskin bir ayrım vardır. Heidegger (1972)³⁶ bu ayrımı bir hikaye ile özetlemektedir. Karla kaplı tepenin kenarında tarlasını süren bir çiftçi, bu dağın güzelliğini "görmez". Çünkü o bu dağ ile özdeşleşmiştir, doğayı hiç de "kırsal alan" olarak "küçük görmez"; kendisiyle ve çevresiyle birlik içindedir. O kendisini "özne", doğayı "nesne" olarak ayıran reflekslere tamamen yabancıdır ve birlik içinde olma halini bu refleksle yabancı bir şekilde yaşamaktadır (Hühnerfeld, 2006).³⁷ Bu durum konut mekânının oluşumu sırasında kendini küçük, az pencereli ve esnek kullanımlı alanların ortaya çıkması ile gösterir. Kat alanlarının küçüklüğünün inşaa sürecini kolaylaştırdığı ve ısıtma giderlerini minimumda tuttuğu, aynı zamanda gündelik hayatın çoğunlukla konut dışında geçtiği kırsal toplulukların konutu temel ihtiyaçları gidermeye yönelik bir barınak olarak kullandıkları söylenebilir.

³⁶ Heidegger, 1972. ³⁷ Hühnerfeld, 2006.

²⁴ <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalkinma%20Planlar/Attachments/7/plan3.pdf>.

²⁵ Sharp, 1946.

²⁶ Özçağlar, 2012, s. 271-291.

²⁷ Geray, 2011.

²⁸ Tönnies, 1963.

²⁹ Redfield, 1956.

³⁰ Becker, 1950.

³¹ Durkheim, 1893.

³² Shanin, 1971.

³³ Ayırt edici özellik.

³⁴ Keyder, Yenal, 2013.

³⁵ Sharr, 2012.

Şekil 5. Karyağmaz köyü evlerinde ahırın konumu.

Descartes ile başlayan Kartezyen felsefede zihin ile beden arasında bir bölünmenin var olduğu kabul edilir. Bu bölünme Kant'ın teorik ve pratik akıl arasında yaptığı ayrım ile birlikte doğa ile insanın birbirinden farklı olduğu kabulüne dönüşmüştür. Kapitalist üretim ilişkilerinin kent-kır ayrımını derinleştirilmesiyle insan ve doğa arasındaki bölünme fiziksel karşılığını bulmuştur (Foster, 2000).³⁸ İnsan ve doğa arasındaki kırılmanın fiziksel olarak gerçekleştiği "Yeşil Devrim" in ardından tarımsal üretim girdileri birbirine bağımlı metalar haline getirilmiş, doğanın iki bileşeni olan bitkiler ve hayvanlar da birbirinden ayrılmıştır (Foster & Magdoff, 2014).³⁹ İnsan-doğa ayrımının insan-bitki-hayvan ayrımına dönüşmesi köylülük kavramını yeniden tanımlarken kırsal mekân üretimini de etkilemiştir. Mevcut durumdaki Karyağmaz köyü evlerinde görüldüğü üzere (Şekil 5) iç ve dış mekan arasındaki kesitte yer alan ahırlar hayvanların evin ısınma ihtiyacını karşılamaya yardımcı olacak biçimde zemin katta konumlanmış, yaşam alanı ise doğal etkenlerden daha az etkilenen birinci kata yerleştirilmiştir. Böylelikle evi konforlu bir sıcaklığa ulaştırmak için harcanan enerji miktarı azaltılmış, Sen'in (1993),⁴⁰ üzerinde durduğu oluşun (being) gerektirdiği yapılış (doing) için harcanan miktar azalmış, kişinin farklı ihtiyaçlarına yönelik kaynak ayırabilmesine olanak sağlamıştır.

Bursa İli Mustafakemalpaşa İlçesi Yalıntaş Beldesine taşınacak olan Karyağmaz köyüne ait proje ihalesi duyurusunda 404 adet konutla birlikte 100 adet ahır yapılacağı belirtilmektedir ancak artık kentsel alan sayılan ve köy statüsünden çıkan bu mahallelerde küçükbaş ve büyükbaş hayvan besleyen kişilere 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 32/1. Maddesi gereği hayvanların insan sağlığını tehdit ettiği belirtilerek ceza kesilme ihtimali bulunmaktadır. Kanunla birlikte ahır, samanlık ve ağıl gibi besi amaçlı yapıların köy dışına taşınması zorunlu tutulmaya başlamış ve inşa edilebilmesi için imar izni gerekli hale gelmiştir. Kanunun hijyen koşullarının sağlanmasına yönelik çabası yerinde olmasına rağmen köydeki mevcut iç ve dış

mekan koşullarından beklenen pratik faydanın ve yetkinliklerin ötesinde bir uygulamadır.

Mevcut köy evlerinin ısıtılmasında ahır ve küçük metrekarenin sağladığı avantajların yanı sıra ortak kullanım mekânında yer alan ocaktan yararlanılmaktadır. Ocak ısıtmanın yanı sıra yemek pişirme ve aydınlatmayı sağlamaktadır, bazı konutlarda ise ocak yerini kuzine isimli odun sobasına bırakmaktadır. Yeni planlarda ise ocağın yerini doğalgazlı ocak almaktadır, ısıtma faaliyetinin nasıl sağlanacağına dair bir ifade mevcut olmamakla birlikte evler 100-300 metrekare arası alanlara sahiptir. Kırsal alanlardaki büyük ölçekli yapıların ısı kontrolünü sağlamak zahmetli ve masraflı bir duruma işaret etmektedir. Doğalgaz tesisatının bulunmaması ve tüp kullanımının maliyetli oluşu planlama sırasında kırsalın olanaklarının ve köy sakinlerinin gelir seviyesinin göz önüne alınmadığını göstermektedir. Aşağıdaki kat planları Balıkesir yöresi için tasarlanmış kırsal konut tip projelerinden bir örneğe (solda) ve Karyağmaz köyündeki mevcut bir yapıya (sağda) aittir (Şekil 6).

Köyden mahalle statüsüne geçen ve imar planı bulunmayan yerleşim bölgelerinde konut inşa etmek isteyen bireylerin 6360 sayılı kanun içerisinde yer alan "büyükşehir belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüşen köylerde yapılacak ticari amaç taşımayan yapılar için yürürlükteki imar mevzuatı doğrultusunda yörenin geleneksel, kültürel ve mimari özelliklerine uygun tip mimari projeler yapması" ifadesine dayanarak hazırlanmış 70, 80, 85 ve 104 metrekare taban alanına sahip tip projelerden birini seçmesi gereklidir. Tip proje yaklaşımı herhangi bir bağlamla ilişkisi olmayan ideal mekânın üretimine yönelik, tipik mimari elemanları tekrarlayan denemeler geliştirmek için uygun olsa da yerel mimarinin bölgeye özgü niteliklerini oluşturan bağlam ve katılım sürecini ortadan kaldıran bir yöntemdir. Bu durum 2012 yılı itibarıyla büyükşehir belediye sınırları içerisinde gerçek bir yerel mimari üretimden söz etme mümkün görünmemektedir.

Yapılması planlanan proje dâhilinde 404 inşa edilecek olmasına karşın (Şekil 7) Karyağmaz köyünde yaşayan toplam 212 kayıtlı seçmen olduğu öğrenilmiştir (2016 se-

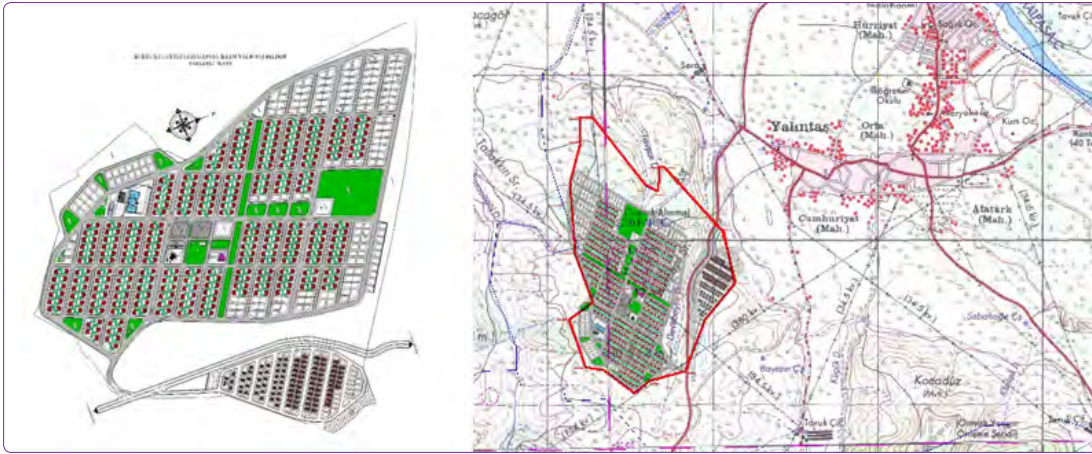
³⁸ Foster, 2000.

³⁹ Foster, Magdoff, 2014.

⁴⁰ Sen, 1993, s. 41.

Şekil 6. Balıkesir yöresi için tasarlanmış kırsal konut tip projelerinden birine ait zemin kat planı (solda) (Kaynak: Yöresel Mimari Özelliklere Uygun Konut Projeleri 1, 2017)⁴¹ ve Karyagmaz köyünde incelenen bir konuta ait zemin kat planı (sağda).

Şekil 7. Bursa İli Mustafakemalpaşa İlçesi Yalintaş Beldesi Yerleşim Planı ve Yalintaş Beldesi İmar Planı, Tarımköy Uygulaması'nın gerçekleşeceği alan kırmızı çizgilerle gösterilmiştir (Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı).⁴²

çimi) ve toplam 40 konut kullanılmaktadır. Köyün ölçeği göz önüne alındığında konut sayısının 10 katına çıkacağı, mevcut konutlarda hane başına ortalama 5 kişi yaşadığı göz önünde bulundurulursa yeni yerleşimdeki nüfusun Ulusal Kalkınma Planı'nda yer alan 2.000 sınırının üzerine çıkacağı söylenebilir (Şekil 8). Bu durumda köy ölçeğinden kentsel bir mahalle ölçeğine hızlandırılmış bir geçiş yaşanacaktır.

Mekan Kullanımı ve Mobilya Yerleşimi

Karyagmaz Köyü'nde incelenen köy evinde yer alan eşyalar birden fazla fonksiyona sahip olmakla birlikte esnek mekân kullanımına izin vermektedir (Şekil 9). Ev sahibiyle yapılan görüşme sırasında oturma odasının yemek odası ve çocukların yatak odası olarak da kullanılan aktif bir alan olduğu öğrenilmiştir, gündüz yemek pişirme faa-

liyeti sırasında kuzine ile ısınan mekân gece uyku için uygun sıcaklık koşullarını sağlamaya yardımcı olmaktadır. Kış aylarında kuzine üzerinde sürekli yer alan su dolu güğüm, sıcak su ihtiyacına da cevap vermektedir. Mevcut köy konutunda mekânın ve ekipmanın birden fazla fonksiyon ile kullanımı kaynak tüketimini azaltırken yeni planlanan konutlarda her bir alanın farklı fonksiyonlar içerecek biçimde düzenlenmesi ısıtılacak kapalı alanı ve dolaylı olarak kaynak tüketimini arttırmaktadır (Şekil 10). Yeni konutta evi konforlu bir sıcaklığa ulaştırmak için harcanan enerji miktarı artmış, Sen'in (1993)⁴³ üzerinde durduğu oluşun

⁴¹ Oruç, Eyüpoğlu & Arslan Konak, 2017, s. 1-309.

⁴² (<http://bursa.csb.gov.tr/balikesir-dursunbey-karyagmaz-koyunun-bursa-mustafakemalpaşa-yalintaş-beldesine-nakledilmesi-yapim-isi-haber-96282>, 2011) [Erişim tarihi 10 Nisan 2017].

⁴³ Sen, 1993, s. 41.

Şekil 8. Balıkesir İli Dursunbey İlçesi Karyağmaz Köyü ve Bursa İli Mustafakemapaşa İlçe sınırları içerisinde Tarım-köy Uygulaması'nın gerçekleştirileceği alanın uydur görüntüsü.

Şekil 9. Karyağmaz Köyü'ndeki konutlardan örnekler. İncelenen konut (solda) ve incelenen konuta ait mutfak, hol ve yaşam alanı (sağda).

Şekil 10. Balıkesir yöresi için tasarlanmış kırsal konut tip projelerinden örnek (solda) (Yöresel Mimari Özelliklere Uygun Konut Projeleri 1, 2017) ve Karyağmaz Köyü'nde incelenen konuta ait kat planı ve kesit kullanım analizi (sağda).

(being) gerektirdiği yapılış (doing) için harcanan miktar da gelirin daha büyük bir yüzdesine denk gelmeye başlamıştır.

Kullanılan Yapım Sistemi ve Yapı Malzemesi

Yöresel Mimari Özelliklere Uygun Konut Projeleri kitabında yerel malzeme ve yapım tekniklerinin teknoloji ve hızlı

yapılaşma ile önemini yitirdiği, “yere özgü” olmayan, mimari tarzı bulunmayan yapıların üretildiği belirtilmiştir. Cümlede yer alan “yere özgü” olma durumu yerel malzeme ve yapım tekniklerini belirtmek için kullanılmıştır (Oruç, Eyüpoğlu, A., & Arslan Konak, 2017).⁴⁴ Nitekim yine aynı kitapta yer alan tip projelerin “günümüz şartlarına, güncel sanat ve fen kurallarına uygun ve güncel mevzuat çerçevesinde yapıldığı (İmar Kanunu, Enerji Verimliliği Kanunu, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Deprem Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği, Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere) belirtilmiş, “binalarda kullanılması planlanan yapı sistemi betonarme karkas” olarak belirlenmiştir (Oruç, Eyüpoğlu, A., & Arslan Konak, 2017).⁴⁵ Bursa ilinde yapılacak tip projeler için “dış cephelerde dış cephe boyası ve/veya belirtilen kısımlarda ahşap kaplama, kapı ve pencerelerde ahşap, teraslarda granit kaplama, çatılarda alaturka kiremit” kullanılması önerilmektedir. Konutlara dair yalnızca plan ve cephe temsilleri paylaşılmış, iç ve dış mekân ilişkisinin, mekân hacmi kullanımının temsilinde önemli rol oynayan kesitlere yer verilmemiştir. Kitaptaki bir diğer önemli açıklama “geleneksel Anadolu-Türk evini biçimlendiren faktörlerden geçerliliğini sürdürenlerin ve yeniden yorumlanması gerekenlerin ele alınmasıyla, kaynağını kırsal yerleşimlerden alan yeni bakış açılarının önünü açmak gerektiği” üzerinedir (Oruç, Eyüpoğlu, A., & Arslan Konak, 2017).⁴⁶

Kitaptaki tip projelerde önerildiği gibi ahşap yapım sisteminin ortaya çıkardığı cephe özelliklerine sahip betonarme bir yapı üretmek “yere özgü” bir eylem olmaktan uzaktır. Fiziksel mekanların yer kimliği (place identity) üzerindeki etkisi, bireysel veya toplumsal deneyimler, olaylar, gelenekler ve hatıralar gibi topluluk olma bilincini güçlendiren durumların geliştiği “yer” oluşundan kaynaklanır (Lewicka, 2008, 2014; Wang, 2008).⁴⁷ Kimlik, “geçmişimizi yeniden yaşadığımız” (Klein, 2013, p. 3)⁴⁸ hissini sağlayan mekanlar tarafından muhafaza edilir. Amaç kimliğin korunması ise öncelikle toplumsal deneyim ve hatıralar doğrultusunda geleneklerin ortaya çıktığı mekanın korunması hedeflenmelidir. Araştırmanın ele aldığı Karyağmaz köyündeki mevcut konutların kamulaştırılıp yıkılması, köy sakinlerinin ise üretilecek yeni konutlara yerleşmesi planlanmaktadır.

Değerlendirme ve Sonuçlar

Sen’e (1981)⁴⁹ göre gelir ve büyüme artışı, kalkınma ile eş

anlamı değildir ve sürdürülebilir bir kalkınma ancak bireylerin özgür iradeleri doğrultusunda davranabilme imkânı kazanmaları ile mümkündür. Köylüler Tarımköy uygulaması sonucunda kent merkezine ulaşım kolaylığı kazanırken hem tarım alanlarını hem de hayvanlarına bakma imkânlarını kaybedeceklerdir, bu durum Sen’in (1981)⁵⁰ “yetkinlik yaklaşımı” (capability approach) ile tanımladığı, yaşam kalitesinin temel koşulu olarak bireylerin özgür iradeleri doğrultusunda karar verebilecek düzeye sahip olmaları şartını karşılayamamaktadır. “Yetkinlik yaklaşımı” yoksulluğun gelir seviyesi ile değil temel yetkinliklere ulaşabilme imkânı ile ölçülmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Temel yetkinlikler ise toplumun anlık kabul ve yargıları ile değişkenlik gösterir. Devletin mevcut köy konutlarının yaşam kalitesini sağlamadığı savından yola çıkarak yerel yapım tekniklerini terk etmesi ve imar kanununa uygun betonarme konutlar üretme çabası anlık kabul ve yargıların değiştiğine dair önemli bir göstergedir. Köylülerin borçlanmak, topraksız kalmak ve hayvan yetiştirecek alanı kaybetmek pahasına talep organizasyonuna katılması konut sahibi olmanın temel bir yetkinlik olarak görüldüğünü göstermektedir. Nesnelere kişiye katkısı nedeniyle değil de varlığıyla değerli olduğu düşüncesi Marx tarafından “meta fetişizmi” olarak tanımlanır (Sen, 1999).⁵¹ Sen’e (1982) göre yaşam kalitesini sağlayan unsur bir metaya sahip olmak değil, o metayı ya da sahip olduğu özellikleri kullanarak bir şeyler yapabilmektir (Metin, 2014).⁵² Çalışma kapsamında mekân kalitesi yerine mekân “kullanım kalitesinin” analiziyle mekânın ne kadar ve nasıl verimli kullanıldığı tespit edilmiştir. Yeni mekânın sağladığı olanaklar ile kullanıcı talepleri arasındaki farkların kullanıcının yaşam kalitesini önemli ölçüde etkileyeceği çok açıktır. Üretilecek yeni mekân bazı gündelik ihtiyaçları daha verimli karşılıyor gözükse bile yetişkin ve özellikle yaşlılardan oluşan köy sakinleri yer bağlılıklarını kaybederek yer kimliği olmayan yeni bir mahallede yaşamaya başlayacaklardır.

Mevcut köy konutlarını imar kanununa aykırı hale getiren 6360 sayılı kanun köy konutları üzerinde yapılacak bir tadilat durumunda konutları yasadışı yapılaşma olarak tanımlanmasına ve köylülerin konutlarını kaybetmelerine neden olabilir, bu nedenle talep organizasyonlarının gönüllülük oranlarının göz önüne alınması önemlidir. Sakinlerin görüşmeler sırasında doğada serbest bıraktıkları hayvanları ve kerpiçten evleri ile yaşamaya devam etmek istediklerini belirtmeleri bu organizasyona katılım oranının gönüllülük esasına dayalı olarak artırılması gerektiğini göstermektedir. Yaşları itibarıyla kentte geçimlerini sağlayamayacaklarını düşündüğünü belirten ve köyün kent merkezine yakın bir alana taşınması kararına isteksiz yaklaşanların bulunması Sen’in (1981)⁵³ özgür irade ile karar verebilecek düzeye sahip olma şartını ihlal ettiğinden köylülerin mevcut ya-

⁴⁴ Oruç, Eyüpoğlu & Arslan Konak, 2017, s. 1-309. ⁴⁷ Lewicka, M. (2008) s. 209-231. ,Lewicka, M. (2014) s. 49-60, Wang, Q. (2008) s. 305-317.

⁴⁵ Oruç, Eyüpoğlu & Arslan Konak, 2017, s. 1-309. ⁴⁸ Klein, S. B. (2013) s. 3.

⁴⁶ Oruç, Eyüpoğlu & Arslan Konak, 2017, s. 1-309. ⁴⁹ Sen, 1981.

⁵⁰ Sen, 1981. ⁵¹ Sen, 1999, s. 41-58. ⁵² Metin, 2014. ⁵³ Sen, 1981.

şam koşullarının yetersiz olduğu söylenebilir. Sen (1982)⁵⁴ kişilerin yaşamsal ihtiyaçlarına ulaşmak ve seçim özgürlüklerine hem bugün hem de gelecekte sahip olabilmek için sürdürülebilir özgürlüklerinin (sustainable freedom) olması gerektiğini ileri sürmektedir. Yeni uygulamanın talep üzerine gerçekleştirildiği belirtilmektedir ancak kamulaştırmanın sonucu olarak köy orman arazisine dâhil edilmiştir ve mevcut konutların yıkılması planlanmaktadır. Kamulaştırma gerçekleştirildikten sonra köy sakinlerinin karar değiştirip taşınmaktan vazgeçme imkânları ortadan kalkmıştır, bu nedenle karar verme özgürlüğüne sahip değillerdir.

Sonuç olarak kırsal kalkınma planı kapsamında köylünün yaşam kalitesini artırma çabası olarak değerlendirilen 6360 sayılı kanun ve Tarımköy uygulamalarıyla kırsaldaki yaşam kalitesi daha da olumsuz bir hal almıştır. Geçmiş yıllarda depremden zarar gören bölgelerde planlama ile toplu kırsal konut üretimleri gerçekleştirilmiş ve köylülerin yeni konutlara yaklaşımı açısından farklı sonuçlar elde edilmiştir. Gediz depremi sonrası Yunuslar köyü için inşa edilen yeni konut bölgesi Kütahya kent merkezine yakın olduğu halde konutlar köylüler tarafından kullanılmamışken Muhipler köyü katılımcı bir süreçle devlet kontrolü altında yeniden inşa edilmiş (Yeni Muhipler köyü) ve yeni konutlar köylüler tarafından benimsenmiştir (Oliver, 2006).⁵⁵ Oliver'a (2006)⁵⁶ göre kırsal konutun mimari kalitesi ile toplumun kültürel değerleri, estetik tercihleri ve önyargıları arasında ölçülebilecek basit bir ilişkiden fazlası mevcuttur. Topluluğun tasarım sürecine katılımı sayesinde, fiziksel analizler ile elde edilemeyecek verilere ulaşım sağlanabilir ve ancak bu sayede güncel ihtiyaçlara cevap veren mekânlar üretilebilir. Bu nedenle taşınmanın olumsuz etkilerini en alt düzeye indirmeye yönelik olarak köylülerin katılımıyla planlanan, tarım ve hayvancılığı teşvik eden, kırsal yaşamın fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarına cevap verebilen, gerekli altyapıya ve kırsal peyzaja sahip, ekonomik ve depreme dayanıklı sürdürülebilir bir kırsal yerleşme ve konut tasarımı yaklaşımı yeniden ele alınmalıdır.

Kaynaklar

- 2003 Regular Report on Turkey's progress towards accession (2003), The European Council.
- Dik, E. (2014). 6360 Sayılı Kanun Bağlamında Köylerin Mahalleye Çevrilmesi Sorunu. *Mülkiye Dergisi*, 38(1), 75-102.
- Foster, J. B. (2000). *Marx's Ecology*. New York: Monthly Review Press.
- Foster, J. B., & Magdoff, F. (2014). *Her Çevrecinin Kapitalizm Hakkında Bilmesi Gerekenler: Kapitalizm ve Çevre Üzerine Bir Rehber*. İstanbul: Patika.
- Geray, C. (1998). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler. *Türk İdare Dergisi*, Yıl 70, Aralık. s. 323-345.
- Heidegger, M. (1972). *On Time and Being*. Chicago and London: University of Chicago Press.

- Hoşgör, E., Ece, M., & Konak, N. (2016). Yeşil ekonomi ve küresel iklim değişikliği politikaları. *Toplum ve Bilim*, 138/139, 26-50.
- Hühnerfeld, P. (2006). Heidegger Bir Filozof, Bir Alman. *İnkılap*.
- Kızıllıboğa, R., & Alici, O. V. (2013). Türkiye'de Kırsal Alan Belediyeciliği ve Büyükşehir Belediyelerinde İl Mülki Sınırı Uygulaması. *Türk İdare Dergisi*, 476, 353-381.
- Klein, S. B. (2013). Making the case that episodic recollection is attributable to operations occurring at retrieval than to content stored in a dedicated subsystem of long-term memory. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*.
- Konak, N., & Sungu-Eryılmaz, Y. (2015). Does small run-of-river hydro power development in Turkey deliver on its sustainability premise? *Society and Natural Resources: An International Journal*,
- Lewicka, M. (2008). Place attachment, place identity, and place memory: Restoring forgotten city past. *Journal of Environmental Psychology*, 28, s. 209-231.
- Lewicka, M. (2014). In search of roots: Memory as enabler of place attachment. L. C. Manzo, & P. Devine-Wright (Eds.), *Place attachment, advances in theory, methods and applications* (s. 49-60). Abingdon: Routledge.
- Metin, B. (2014). Yoksullukla Mücadeleye İnsan Hakları Açısından Bakmak: Amartya Sen'in Kapasite (Capability) Yaklaşımı Temelinde Bir Değerlendirme. *Journal of Yasar University*, 9(36), 6261-6380.
- Oliver, P. (2006). Built to Meet Needs. P. Oliver içinde, *Factors affecting the acceptability of resettlement housing (1984)* (s. 223-245). Elsevier.
- On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012), *Resmi Gazete*, 28489, 6/12/2012.
- Oruç, O., Eyüpoğlu, A., & Arslan Konak, T. (2017). *Yöresel Mimari Özelliklere Uygun Konut Projeleri-1*, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, Sarı Baskı, Ankara.
- Özçağlar, A. (2012). Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2005, 3 (1), 1-25.
- Özçağlar, A. (2016). Büyükşehir Belediyeli İllerde Kır ve Kent Nüfusunun Tespiti Mümkün mü? *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, (s. 271-291), Ankara.
- Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği (1985), *Resmi Gazete*, 18916, 02.11.1985.
- Sen, A. (1979). Equality of What ? In: McMurrin S Tanner Lectures on Human Values, Volume 1. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sen, A. (1981). *Poverty and Famines*. OUP Oxford.
- Sen, A. (1982). *Choice, Welfare and Measurement*. Oxford: Basil Blackwell.
- Sen, A. (1985). *Commodities and Capabilities*. Amsterdam: North-Holland.
- Sen, A. (1993). *The Quality of Life* (Martha Nussbaum ile, 1993).
- Sen, A. (1999). *Development as Capability Expansion*. K. G. Knight içinde, *Human Development and International Development Strategy for the 1990s*. (s. 41-58). London: Macmillan.
- Wang, Q. (2008). On the cultural constitution of collective memory. *Memory*, 16, s. 305-317.

⁵⁴ Sen, 1982.

⁵⁵ Oliver, 2006, s. 1-445.

⁵⁶ Oliver, 2006, s. 1-445.